

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Journal of Social Sciences

p-ISSN:1300-9702 e-ISSN: 2149-3243

EĞİTİMDE ÖDÜL VE CEZA: ORTAOKUL ÖĞRETMENLERİNİN GÖZÜNDEN BİR DEĞERLENDİRME

*Reward and Punishment in Education: An Evaluation From The Perspective of Secondary School Teachers**

Oğuzhan SEVİM¹ ve Ahmet KARABULUT²

¹Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, o.sevim@atauni.edu.tr - 0000-0001-7533-4724

²Doç. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, karabulut.ahmet25@gmail.com- 0000-0002-2222-4078

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:

09.02.2024

Kabul/Accepted:

20.05.2024

DOI:

10.18069/firatsbed.1434219

Anahtar Kelimeler

Ödül, ceza, öğretmen görüşü, olgubilim

Keywords

Reward, punishment, teacher opinion, phenomenology

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, ortaokul öğretmenlerinin ödül ve cezaya ilişkin görüşlerinin incelenmesidir. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden biri olan olgubilim deseni kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcılarına amaçlı örneklem yöntemlerinden kolay ulaşılabılır örnekleme yönteminden yararlanılarak ulaşılmıştır. Çalışma grubunu Erzurum, Giresun, Iğdır ve Şırnak illerinde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmi ilköğretim okullarında farklı branşlarda görev yapan 39 öğretmen oluşturmuştur. Araştırma verilerinin toplanmasında araştırmacılar tarafından hazırlanan Yarı Yapılandırılmış Öğretmen Görüşme Formu kullanılmıştır. Yarı Yapılandırılmış Öğretmen Görüşme Formu'ndan elde edilen veriler içerik analizi tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırmanın sonunda öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun ödül ve cezaya başvurdukları, ödülü cezadan daha çok tercih ettikleri tespit edilmiştir. Yapılan analizlerde öğretmenlerin öğrencilerde davranış değişikliği yaratmada ve motivasyonu sağlamada ödülün cezadan daha etkili olduğunu savundukları anlaşılmıştır. Öğretmenlerin ödül olarak övgü, puan biriktirme, sembolik ve somut ödüller kullandıkları; ceza olarak ise sözlü uyarı, bedensel uyarı, ev ödevi, puan kırma, sınıf ya da bahçe temizliği yaptırma, sınıf önünde tek ayak üzerinde bekletme gibi cezaları uyguladıkları belirlenmiştir.

ABSTRACT

This study aims to examine secondary school teachers' views on reward and punishment. The phenomenological pattern, one of the qualitative research designs, was used in this research. The study participants were chosen using the convenience sampling method, one of the purposeful sampling methods. The study group consisted of 39 teachers working in different branches of public primary schools affiliated with the Ministry of National Education in the provinces of Erzurum, Giresun, Iğdır, and Şırnak. The semi-structured Teacher Interview Form prepared by the researchers was used to collect the research data. The Semi-Structured Teacher Interview Form data was analyzed using the content analysis technique. At the end of the research, it was determined that the majority of teachers used reward and punishment and preferred reward over punishment. According to the analysis findings, teachers agree that rewards are more effective than punishment in creating changes in student behaviors and providing motivation. It was identified that as rewards, teachers used praise, accumulating points, and symbolic and concrete rewards; as punishments, they practiced verbal warnings, physical warnings, homework, taking points off, getting classroom or garden cleaned, and making them stand on one foot in front of other students.

Atf/Citation: Sevim, O. ve Karabulut, A. (2024). Eğitimde Ödül ve Ceza: Ortaokul Öğretmenlerinin Gözünden Bir Değerlendirme. *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34, 2, 621-631.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Oğuzhan SEVİM, o.sevim@atauni.edu.tr

* Bu makale 3rd International Conference on Humanity and Social Sciences'ta tam metin olarak yayımlanmış Ortaokul Öğretmenlerinin Ödül ve Cezaya İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi adlı bildirinin genişletilmesiyle hazırlanmıştır.

1. Giriş

Eğitim-öğretim faaliyetlerinde öğrencileri öğrenmeye motive etmek öğretmenlerin karşılaştığı büyük zorluklardan biridir. Bu zorluğun başarılı bir şekilde aşılabilmesi ise öğrenme ve öğretme sürecinin en önemli boyutlarından biri olan sınıf yönetimi ile ilgili koşulların öğrenmeyi öğretme sürecini destekler nitelikte olmasına bağlıdır. Birçok araştırmacı, öğrencilerin iyi bir şekilde motive edilmesi durumunda öğrenme hedeflerine ulaşıldığını belirtmektedir (Burden, 2010; Uysal, Burçak, Tepetaş ve Akman, 2014). İlgili alan yazınına bakıldığında öğretmenlerin sınıfta öğrencilerini motive etmek için uyguladıkları stratejilerden birinin, öğrencilere ödül ve ceza uygulama olduğu görülmektedir (Özen, Uysal, Taşkın ve Akman, 2018). Farklı öğretmenlerin farklı türde ödül ve ceza politikaları bulunmaktadır. Fakat öğretmenlerin kullanmış oldukları bu ödül ve cezaların tek bir ortak amacı bulunmaktadır. O da öğrencileri öğrenme sürecinde motive etmeye çalışmaktır.

Ödül, ceza ve öğrenme arasındaki bağlantı en açık şekilde Davranışçı Öğrenme Kuramı'nda ele alınmıştır. Davranışçılık, öğrenmenin belirli bir uyarıcıyı takip eden bir tepkinin ve uyarıcıyı takip eden bir pekiştiricinin sonucu olarak gerçekleştiği düşüncesini savunmaktadır (Chen, 2011). Bu düşünce, bir eylemi veya davranışı tetiklemek, bir uyarıcı ve eylemi veya davranışı şekillendirmek veya güçlendirmek için bir pekiştirici verilmesini gerektirmektedir. Ödülle pekiştirilen ve ardından cezayla desteklenen bir eylemin organizma için belirli uyaranlar ürettiği ve daha sonra eylemin tekrar etmeye başladığı belirtilmektedir (Ilegbusi, 2013). Bu düşüncelerden hareketle ödül ve cezanın, öğrenmede destekleyici araçlar olarak uyarıcı ve pekiştirme açısından kesinlikle Davranışçılık'la bağlantılı olduğu söylenebilir.

Öğretimde kullanılan ödül, genel olarak başarıya ulaşmak için öğrencilerin öğrenmeye olan ilgisini ve motivasyonunu artıracak stratejilerden biri olarak değerlendirilebilir (Ching, 2012). Uygun bir ödül öğrencilerden beklenen davranışın ortaya çıkmasını teşvik edici bir etkiye sahiptir. Yerinde ve etkili bir şekilde kullanılan ödül öğrencinin ilgisini öğrenme konusuna çekeceği gibi öğrencilerin günlük sınıf görev ve sorumluluklarına katılımını da artıracaktır (Öztürk, 2002).

Ödül, öğrenme sürecinde öğrencileri motive etmek için kullanılacak bir öğretim stratejisidir. Kelimenin tam anlamıyla ödül, birini heyecanlandırmak, isteklendirmek ve davranışı sergilemesi için güdülemek anlamına gelir (Dehkhoda, 1994). Ödüller, benzer durumlarda gelecekteki bir davranış olasılığındaki artışla ilişkili olay, etkinlik ve nesne gibi koşullu olarak teslim edilen herhangi bir sonuç olarak da tanımlanabilir (Horner ve Spaulding, 2009: 755). Skinner'a göre ödül veya olumlu pekiştirme, davranış veya eylem yapıldıktan sonra istenen tepkiyi pekiştiren herhangi bir şeydir (Aktaran Chen, 2011). Hatta bazı araştırmalara göre eğer uygulama sonrasında davranışta artış söz konusu oluyorsa bu uygulamada etiketleme ve azarlama gibi eylemler dahi ödül olarak değerlendirilmektedir (Horner ve Spaulding, 2009).

Öğretim sürecinde pek çok tartışmanın odağında yer alan cezalar ise disiplinin eksikliğine bir tepki olarak değerlendirilebilir. İstenmeyen eylem veya davranışın sıklığını azaltabilecek herhangi bir şey olarak tanımlanabilecek ceza (Holth, 2005), öğrencilerin sınıfta yaptıkları kötü bir davranışın ardından ortaya çıkan bir sonuçtur (Sadık, 2002). Sınıfta ceza dikkatli bir şekilde uygulanmalı, öğretici odaklı olmalı ve asla yalnız belirli bir öğrenciye ya da öğrenci grubuna uygulanmamalıdır (BadrTale'ei, 1998; Pirasteh, 2003). Skinner'a göre ceza, gelecekte yeniden ortaya çıkan davranışın tepkisini bastırmak için acı verici veya istenmeyen sonuçlar vermektir (Aktaran Chen, 2011). Holth (2005) cezayı, belirli tepkilerin sonuçları olduğu, bu tepkilerin sıklığının azaldığı ve sıklıktaki azalmanın başka bir nedenle değil, tepki-sonuç ilişkisi nedeniyle gerçekleştiği bir prosedür olarak tanımlamıştır. Uygunsuz bir davranışın yeniden ortaya çıkmasını azaltabilecek bir şey varsa, o zaman ceza olarak değerlendirilmektedir (Uysal, Akbaba Altun ve Akgün, 2010).

Genel olarak bakıldığında hem ödül hem de cezanın öğretim süreçlerinde esas olarak eğitim amaçlı kullanıldığı görülmektedir. Öğrenme sürecini etkili kılmak için öğretmenler tarafından kasıtlı olarak seçilirler ve uygulanmalarındaki temel amaç öğrencilerin öğrenme başarısını artırmaktır. Yapılan bu çalışmada ise ilgili alan yazınında etkileri bakımından pek çok türden araştırmaya konu olan ödül ve ceza ile ilgili olarak ortaokul öğretmenlerinin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda ödül ve cezaların öğrenme üzerindeki etkisi hakkında okuyucuya bilgi sağlanmaya; bunun yanı sıra, öğretmenlerin ödül ve ceza uygulamalarına ilişkin algılarını yeniden gözden geçirmelerine yardımcı olunmaya çalışılmıştır.

2. Yöntem

Bu bölümde, araştırma deseni, katılımcı grup, veri toplama yöntemi ve aracı ile veri analiz tekniği ile ilgili bilgiler verilmiştir.

2.1. Araştırma Deseni

Bu araştırmanın amacı, ortaokul öğretmenlerinin ödül ve cezaya yönelik görüşlerinin incelenmesidir. Bu nedenle, bu amaca ulaşmanın yolu olarak nitel araştırma yöntemlerinden biri olan olgubilim deseni seçilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Araştırmada ilk olarak mevcut alan yazını taranarak ödül ve ceza kavramlarına yüklenen anlamlar, ödül ve cezanın öğrencilerin başarılarını ve ders motivasyonlarını nasıl etkilediği, öğretmenlerin ödül ve cezayı nasıl ele aldıkları, sınıflarında ödül ve ceza uygulamalarındaki temel amaçları değerlendirilmiştir. İlgili alan yazını değerlendirilirken konuyla ilgili kitaplar, bilimsel dergi makaleleri, araştırma tezleri, gazeteler ve çevrim içi makaleler gibi bazı ilgili ikincil kaynaklar gözden geçirilmiştir. İkinci aşamada ise toplanan bu veriler mülakatlarda öğretmenlere yöneltilecek soruların tespiti için düzenlenerek analiz edilmiş ve böylece öğretmenlerin ödül ve ceza ile ilgili görüşlerinin alınabilmesi amacıyla öğretmenlere yöneltilebilecek sorular belirlenmiştir. Son aşamada ise bu sorular yüz yüze olacak şekilde öğretmenlere yöneltilerek öğretmenlerin ödül ve cezayla ilgili görüşleri anlaşılmasına çalışılmıştır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmaya farklı alanlarda uzman 39 ortaokul öğretmeni katılmıştır. Katılımcılara görüşme öncesinde araştırmaya katılmaya rızalarının olup olmadığı özellikle sorulmuş ve katılım onayı alındıktan sonra görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin cinsiyet ve hizmet yılına göre dağılımları Tablo 1’ de verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubunun Demografik Özellikleri

		f	%
Cinsiyet	Kadın	25	64
	Erkek	14	36
	Toplam	39	
Hizmet yılı	0-5	23	59
	6-10	14	35
	11-15	-	-
	16-20	1	2
	21-25	1	2
	Toplam	39	100
Uzmanlık alanı	Türkçe	6	15
	Sosyal Bilgiler	5	13
	İlköğretim Matematik	3	7
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	3	7
	İngilizce	4	10
	Özel Eğitim	2	5
	Sınıf	6	15
	Fen Bilgisi	4	10
	Okul Öncesi	2	5
	PDR	1	2
	Beden Eğitimi	1	2
	Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	1	2
	Arapça	1	2
	Toplam	39	100

Çalışmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir örnekleme kullanılmıştır. Öğretmenlerin ödül ve cezaya ilişkin düşüncelerinin gerçek bir temsilini elde etmek için uzmanlık alanı, deneyim ve cinsiyet gibi değişkenler göz önünde bulundurularak çeşitlilik sağlanmaya çalışılmıştır.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırma verilerinin toplanması için dört sorudan oluşan yarı yapılandırılmış bir görüşme formu (Öğretmen Görüşme Formu) kullanılmıştır. Öğretmen Görüşme Formu'nda öğretmenlerin ödül-ceza algılarını, bunların gerekliliği konusundaki görüşlerini, kalıcılık ve motivasyon açısından kullandıkları stratejileri belirlemeye yönelik sorular yer almıştır. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde izlenen süreç şu şekilde gerçekleşmiştir:

Görüşme süreci:

- Araştırmacılar tarafından görüşmenin ve araştırmanın amacı katılımcılara açıklanmıştır.
- Araştırmacılar, görüşme yönergesine dayalı olarak sorularını öğretmenlere yöneltilmişlerdir.
- Her bir görüş 15-20 dakika olarak sınırlandırılmıştır.

Öğretmenlerin ödül ve cezaya ilişkin görüşlerini belirlemek için onlara aşağıdaki sorular sorulmuştur:

1. Ödül ve cezanın öğrenme açısından olumlu olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?
2. Dersinizde ne tür ödül ve cezalar kullanıyorsunuz? Açıklayınız.
3. Ödül ve cezanın motivasyon üzerindeki etkisi nedir? Açıklayınız.
4. Ödül ya da ceza uyguladığınızda öğrencinin sınıf içi hâlleri ile ilgili gözlemlerinizi nelerdir? Açıklayınız.

Araştırmacılar görüşme sürecini öğretmenlerin de onayını aldıktan sonra cep telefonu kullanarak kaydetmişlerdir. Kaydedilen görüşmeler daha sonra araştırmacılar tarafından yazıya dökülmüştür.

2.4. Veri Analizi

Görüşme formundan elde edilen verilerin analizinde nitel veri analiz tekniklerinden içerik analizi tekniği kullanılmıştır.

Ortaokul öğretmenlerinin ödül ve cezaya ilişkin görüşlerinin analizi için öncelikle görüşme kayıtları yazılı metne dönüştürülmüştür. Bu dönüştürme işlemi yapılırken yalnızca görüşme formundaki ana sorulara verilen cevapların yazıya olduğu gibi dökülmesine dikkat edilmiş, görüşme sırasındaki araştırmacı gözlemlerine de (örneğin, sesler, duraklamalar ve diğer işitilebilir davranışlar) yer verilmiştir (Schilling, 2006).

39 öğretmenle yapılan görüşmeler yazılı metne dönüştürüldükten sonra her bir araştırmacı yazılı belgeler üzerinde ayrı ayrı çalışarak her bir soruya alınan cevapları öncelikle kendi içerisinde incelemeye başlamış, ilgili görüşme sorusuna verilen yanıtlardan hareketle analiz birimleri (kodlama) oluşturulmaya çalışılmıştır (Weber, 1990). Kodlamalar arasında tutarlılığın sağlanması amacıyla görüşme formları içerisinde rastgele seçilen beş görüşme formu her bir araştırmacı tarafından öncelikle analiz edilerek kodlar oluşturulmuş, daha sonra bu analizler birbirleriyle karşılaştırılarak kodlama sürecindeki sorun ya da pürüzler giderilmeye çalışılmıştır (Schilling, 2006). Kodlama işleminin tutarlılığı da sağlandıktan sonra tüm formlar analiz edilmiştir. Her bir araştırma sorusunun analizi tamamlandıktan sonra araştırmacılar tarafından yapılan kodlamalar karşılaştırılarak o soru için temalar oluşturulmuştur. Temalar oluşturulurken önceki araştırmalarda ulaşılan temalara da dikkat edilmiştir.

3. Bulgular

Katılımcıların görüşme formundaki ilk soru olan “Ödül ve cezanın öğrenme açısından olumlu olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?” sorusuna verdikleri yanıtlar analiz edilmiş, elde edilen bulgular Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Birinci Görüşme Sorusundan Elde Edilen Bulgular

	Tema	F	%
Evet (34)	Ödül, öğrencilerin öğrenme motivasyonunu artırır.	20	41,7
	Ödül, öğrencinin derse katılımını artırır.	13	27,1
	Ödül, davranışın sürekliliğini sağlar.	9	18,8
	Ceza, istenmeyen davranış önler.	6	12,5
	Toplam	48	100
Hayır (5)	Eğitsel bulmuyorum.	5	41,7
	Ödül ve cezanın davranış üzerinde etkisi yok.	4	33,3

Ödül iç motivasyonu olumsuz etkiliyor.	2	16,7
Ceza ahlak gelişimini olumsuz etkiliyor.	1	8,3
Toplam	12	100,0

Birinci görüşme sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde öğretmenlerin %87,2'sinin bu soruya “evet”, %12,8'inin ise “hayır” cevabını verdiği görülmektedir. “Evet” cevabını veren katılımcıların öğrencileri motive etmek, öğrencilerin derse katılımını artırmak, davranışın sürekliliğini sağlamak ve istenmeyen davranışı önlemek için ödül ve cezaya başvurduklarını dile getirdikleri anlaşılmaktadır. Konuyla ilgili bazı öğretmen görüşleri şu şekilde örnek olarak verilebilir:

Bence ceza çok sık kullanılmamakta birlikte okul disiplini için başvurulması gereken bir yöntemdir. Birlikte yaşayabilmenin önündeki engelleri ortadan kaldırmak adına ceza uygulanabilir. Ödül ise öğrencilerin derse isteyerek katılmalarını sağlamaktadır. Onları uyarmama gerek kalmıyor. Tabii öğrencinin her doğru cevabı ve davranışı ödüllendirilirse bunun da bir etkisi kalmıyor. (Ö8)

Ödülün öğrenciyi derste motive edici bir etkisi vardır. Başarılı olanları takdir ve taltif etmek açısından belirli aralıklarla ödül uygulanmalıdır. Ceza ise caydırıcılığını sağlanması açısından önemlidir ve uygulanmalıdır. Tabii şiddeti kastetmiyorum, mesela mahrum bırakma olabilir. (Ö13)

Ödül daha çok öğrencileri motive etmek ve derse ilgisini artırmak; ceza ise disiplin sorunu olan öğrencinin bu sorununu kısa süreliğine çözmek, o anki sorunu ortadan kaldırmak için kullanılmalıdır. (Ö17)

Ödül ve cezanın öğrenme açısından olumlu olduğunu düşünen Ö8, Ö13 ve Ö17'nin görüşlerine genel olarak bakıldığında düşüncelerinin motivasyon merkezinde geliştiği görülmektedir. “Hayır” cevabını veren katılımcıların ise ödül ve cezanın davranış üzerinde bir etkisinin olmadığına inanmalarının, cezayı eğitsel bulmadıklarının, ödülün iç motivasyonu ve cezanın ahlak gelişimini olumsuz etkilediğini düşünmelerinin bu cevabı vermelerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Konuyla ilgili bazı öğretmen görüşleri şu şekilde örnek olarak verilebilir:

Bence öğretim sürecinde ödül ve cezaya yer verilmemelidir. Öğrenci ödül için başarılı olmayı istememelidir. Başarı duygusunu yaşamak için başarmaya çalışmalıdır. Bunun farkında olması lazım. Ceza ise öğrencinin öğrenme isteğine ket vurabilir. Öğretmenlerin olabildiğince cezadan uzak durmaları gerektiğini düşünüyorum. (Ö2)

Başarmak isteyen insan her halükârda başarılı olur. Yani ödüllendirmesiniz de başarılı olabilir. Ceza ise insani bir yöntem değil, cezalandırarak davranış değiştiremezsiniz. Bu sebeple ödül ve cezayı ben anlamlı bulmuyorum. (Ö9)

Son dönemlerde konuyla alakalı yaptığım okumalardan ödülün iç motivasyonu olumsuz yönde etkilediğini anladım. Ödülü bu nedenle kullanmıyorum. Cezayı ise çocukları belirli davranışlara zorladığı ve içlerinden geldiği gibi davranmalarını engellediği, bunun da çocukların ahlak gelişimlerini olumsuz etkilediğine inandığım için uygun bulmuyorum. (Ö27)

Ödül ve cezayı öğrenme açısından olumsuz bir uygulama olarak değerlendiren Ö2, Ö9 ve Ö27'nin görüşleri incelendiğinde bu katılımcıların ortak düşüncelerinin ödül ve cezanın eğitsel olmadığı noktasında birleştiği, davranışı geliştirme ya da değiştirme üzerinde ise ödül ve cezanın herhangi bir etkisinin olmadığını düşündükleri anlaşılmaktadır.

Katılımcıların görüşme formundaki ikinci soru olan “Dersinizde ne tür ödül ve cezalar kullanıyorsunuz? Açıklayınız.” sorusuna verdikleri yanıtlar çözümlenmiş, elde edilen bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. İkinci Görüşme Sorusundan Elde Edilen Bulgular

	Tema	F	%
Ödül	Övgü (afetin, bravo, tebrik ederim, harikasın vb.)	20	41,7
	Puan biriktirme	14	29,2

	Sembolik (Yıldız, panoya fotoğraf asma vb.)	10	20,8
	Somut ödüller (Çikolata, şeker vb.)	4	8,3
	Toplam	48	100,0
Ceza	Sözlü uyarı	18	32,1
	Bedensel uyarı (Öfkeli bakış, asık surat vb.)	14	25,0
	Ev ödevi ya da yazılı ödevler	12	21,4
	Puan kırma	6	10,7
	Sınıf ya da bahçe temizliği yaptırma	4	7,1
	Sınıfın önünde tek ayak üzerinde bekletme	2	3,6
	Toplam	56	100

İkinci görüşme sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde öğretmenlerin kullandıkları ceza türlerinin sayısının ödül türlerine göre daha fazla olduğu görülmüştür. Öğretmenler ödül olarak en çok sırasıyla övgü, puan biriktirme, sembolik ve somut ödüller kullanırken ceza olarak ise en çok sırasıyla sözlü uyarı, bedensel uyarı, ev ödevi ya da yazılı ödev, puan kırma, sınıf ya da bahçe temizliği yaptırmak ve sınıfın önünde tek ayak üzerinde bekletmek gibi cezalar kullanmaktadırlar. Konuyla ilgili bazı öğretmen görüşleri şu şekilde örnek olarak verilebilir:

Öğrencileri ödüllendirmek için genellikle davranışlarına aferin ile karşılık veririm. Cezalandırırken ise bakışlarımı kullanırım. Onlar benim bakışlarımın ne anlama geldiğini anlayarak kendilerine çekidüzen verirler. (Ö14)

Derste sorduğum sorulara öğrenciler doğru cevaplar verdiklerinde onlara 2'şer, 3'er puan veririm. Soru ne kadar zor ise o kadar çok puan veririm. Bu puanlarını da ara sınavlarına ya da yılsonu sınavlarına eklerim. Cezada da yine benzer yol izlerim. Fakat yanlış cevap verdiklerinde değil, yanlış hareketlerde bulduklarında. (Ö20)

Okuldaki dolabımda küçük şekerler var. Derse giderken biraz cebime koyarım bunlardan. Öğrencilerin ilgisini çekmek, onları derse katmak için bunları ödül olarak sıklıkla kullanırım. İstenmeyen davranışlarına şahit olduğumda ise sesimi yükselterek dikkatlerini çekmeye çalışırım. (Ö28)

Aferinle ödüllendiririm. Ceza verirken ise davranışlarının yanlış olduğunu anlamaları için temizlik gibi uygulamalarla görevlendiririm. (Ö32)

Katılımcılardan Ö14, Ö20, Ö28 ve Ö32'nin ödül ve ceza uygulamalarıyla ilgili tespitlerinden hareketle öğretmenlerin ödül ve cezanın uygulanması, türü ve sıklığı konusunda belirli bir anlayış geliştirdiklerini söylemek mümkündür. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde de bu davranışlarının artık alışkanlık hâline geldiği yönünde izlenimler edinilmiştir. Öğretmenlere formdaki bu soru yöneltildiğinde çok düşünmeden benzer cevaplar verdikleri görülmüştür.

Katılımcıların üçüncü görüşme sorusuna verdikleri yanıtlar analiz edilmiş, elde edilen bulgular Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Üçüncü Görüşme Sorusundan Elde Edilen Bulgular

	Tema	F	%
Ödül	Ödül başarıma arzusunu artırır.	28	28
	Ödül öğrenmeyi teşvik eder.	24	24
	Ödül, derse ilgiyi artırır.	20	20
	Ödül öğrencinin derse isteyerek katılımını sağlar.	12	12
	Ödül öğrencinin istendik davranışını sürekli kılar.	12	12
	Ödül gelecek için ümit verir.	4	4
	Toplam	100	100
Ceza	Ceza öğrenciyi istenmeyen davranış hakkında bilgilendirir.	8	57,1

Ceza öğrenciyi istenilen davranışa yöneltir.	4	28,6
Ceza öğrencinin öz değerlendirme yapmasını sağlar.	2	14,3
Toplam	14	100

Görüşme formunun üçüncü sorusu olan “Ödül ve cezanın motivasyon üzerindeki etkisi nedir? Açıklayınız.” sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde öğretmenlerin ödülün motivasyonu artırmada cezaya göre daha etkili olduğunu düşündükleri anlaşılmaktadır. Tablo 4 incelendiğinde öğretmenlerin ödülün başarıma arzusunun artırması, öğrenmeyi teşvik etmesi, derse ilgiyi artırması, öğrencinin derse isteyerek katılımını sağlaması, öğrencinin istedik davranışını sürekli kılması ve gelecek için ümit vermesi açısından motivasyon üzerinde olumlu etkileri olduğunu düşündükleri görülmektedir.

Davranışa uygun ödüller verildiği takdirde öğrenci o davranışa benzer durumlarda yine sergilemek isteyecektir. Bu durum ise başarılı olmasında oldukça etkili olacaktır. (Ö4)

Proje çalışmalarında ortaya bir ödül koyduğumda grup çalışmalarının daha istekli yapıldığını gördüm. Ödülü kazanmak için öğrenciler canla başla mücadele verdiler. (Ö30)

Ödülü kazanmak isteyen öğrenci derste daha dikkatli olmakta ve dersi ilgiyle takip etmektedir. Bu da hâliyle başarısına yansımakta. (Ö35)

Ödülün motivasyon üzerindeki etkileri ile ilgili olarak Ö4, Ö30 ve Ö35’in görüşlerine bakıldığında bunların başarı, ilgi, dikkat ve derse katılım noktasında geliştiği anlaşılmaktadır. Tablo 4’e ceza açısından bakıldığında ise öğretmenlerin cezanın öğrenciyi istenmeyen davranış hakkında bilgilendirmesi, öğrenciyi istenilen davranışa yöneltmesi ve öğrencinin öz değerlendirme yapmasını sağlaması açısından motivasyonu sağlamada faydalı olabileceğini düşündükleri görülmektedir. Konuyla ilgili bazı öğretmen görüşleri şu şekilde örnek olarak verilebilir:

Cezalandırılacak davranışlar ve cezalar öğrencilerle net bir şekilde paylaşıldığında öğrencilerin bu davranışlardan olabildiğince uzak durmaya çalıştıkları görülecektir. (Ö8)

Bir davranış cezalandırdığımızda o davranış niçin cezalandırıldığını da belirtmeniz lazım. Eğer böyle olursa cezanın öğretici yönünden yararlanmış olursunuz. Aksi hâlde öğrenciyi hem dersten hem de kendinizden uzaklaştırmış olursunuz. (Ö15)

Bir öğrenci herhangi bir nedenden ötürü bir arkadaşının cezalandırıldığını gördüğünde o davranışın yanlış olduğunu anlar. Böyle bir durumda kendi davranışlarını değerlendirir. Böylece kendi başına böyle bir olay geldiğinde cezalandırılan davranıştan uzak durur. (Ö19)

Cezanın motivasyon üzerindeki etkileri ile ilgili olarak Ö8, Ö15 ve Ö19’un görüşlerine bakıldığında ise bunların istenmeyen davranışın mahiyeti, istenmeyen davranış üzerinde durularak öğrencinin istenen davranışa yönlendirilmesi ve kısmen de öz değerlendirme üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Görüşme formunun dördüncü sorusu olan “Ödül ya da ceza uyguladığımızda öğrencinin sınıf içi hâlleri ile ilgili gözlemleriniz nelerdir? Açıklayınız.” sorusuna verilen yanıtlar analiz edilmiş, elde edilen bulgular Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Dördüncü Görüşme Sorusundan Elde Edilen Bulgular

	Tema	F	%
Ödül	Derse aktif katılma	20	31,3
	Derse isteyerek katılma	16	25
	Öğrenme heyecanını yansıtmaya	14	21,9
	Memnun hissetme	10	15,6
	Sorunu çözmeye istekli olma	4	6,3
	Toplam	64	100
Ceza	Kaygı/Tedirginlik duyma	22	30,6
	Davranışa odaklanma	16	22,2
	Korkma	16	22,2

Davranıştan kaçınma	10	13,9
Pasif olma (Geriye çekilme)	8	11,1
Toplam	72	100

Tablo 5 incelendiğinde öğretmen gözlemlerinin; öğrencilerin ödül uygulamalarında derse aktif ve isteyerek katıldıkları, öğrenme heyecanlarını yansıttıkları, memnun hissettikleri ve sorunu çözmeye istekli oldukları yönünde şekillendiği görülmektedir. Konuyla ilgili bazı öğretmen görüşleri şu şekilde örnek olarak verilebilir:

... Cevaplarını beğendiğimde aferin, çok güzel şekilde geri bildirimler veriyorum. Bu anlarda mutlulukları hemen yüzlerinden okunuyor. Bir başka soru daha yönelttiğimde isteyerek derse katıldıklarını rahatlıkla anlayabiliyorum. (Ö12)

Sorduğum her bir soru için zorluk derecesine göre puan veriyorum. Öğrenciler cevaplarına göre bu puanları biriktiriyor. Her hafta sonu en çok puan alan birinci, ikinci ve üçüncü öğrenciyi belirliyorum. Sınava kadar kim daha çok puan toplarsa ona sınavda yüz puan veriyorum. Bu sistemle derse katılımı ciddi bir artış sağladım. (Ö28)

... Bazı meslektaşlarım öğrencilerin isteyerek derse katılmadıklarını, ödül için derse katıldıklarını söylüyorlar. Ben öyle düşünmüyorum. Netice itibarıyla öğrenciler derse katılıyor mu, katılmıyor mu? İstmeden hiçbir öğrenci derse katılmaz. Ben buna bakarım. (Ö33)

Ödül uygulamalarında öğrencilerin sınıf içi hâllerine ilişkin Ö12, Ö28 ve Ö33'ün görüşlerine bakıldığında düşüncelerin derse aktif ve isteyerek katılma noktasında yoğunlaştığı görülmektedir. Öğretmen gözlemlerine göre sınıfta ceza uygulandığında ise öğrenciler tedirgin olmakta, kaygı duymakta, cezalandırılan davranışa odaklanmakta, korkmakta, cezalandırılan davranıştan kaçınmakta oldukları ve pasif duruma geçtikleri anlaşılmaktadır. Konuyla ilgili bazı öğretmen görüşleri şu şekilde örnek olarak verilebilir:

Ceza söz konusu olduğunda hemen yüzleri kızarmakta. Hatta bazen bir an önce cezanın uygulanıp bitmesini talep eden bile var. (Ö5)

Ceza uygulamak istemiyorum fakat düzeni sağlamak için bazen başvurmak zorunda kalıyorum. Tek bir öğrenciye bile ceza uygulansa bu durumdan tüm sınıfın rahatsız olduğunu görebiliyorum. (Ö14)

Cezadan çok, cezanın neden verildiğine dikkat kesiliyorlar. (Ö19)

Cezalandırılan öğrencilerin uzun zaman boyunca derse katılmakta zorluk yaşadıklarını söyleyebilirim. Öğrenci ile iletişimin kopmaması mümkün değil. Bu yüzden olabildiğince cezadan kaçınmaya çalışıyorum. (Ö24)

Sık sık ceza uygulayan öğretmenlerinden korktuklarını, çekindiklerini çok rahat bir şekilde söyleyebilirim. (Ö26)

Cezalandırılan davranışların tamamen ortadan kalktığına hiç şahit olmadım. Öğrenci fırsatını bulduğunda bu defa daha da ısrarlı bir şekilde o davranışı sergiliyor. (Ö37)

Ceza uygulamalarında öğrencilerin sınıf içi hâllerine ilişkin Ö5, Ö14, Ö19, Ö24, Ö26 ve Ö37'nin görüşlerine bakıldığında düşüncelerin özellikle kaygı, cezalandırılan davranış ve korku/huzursuzluk bağlamında yoğunlaştığı anlaşılmaktadır.

4. Sonuç ve Tartışma

Görüşme formunun birinci sorusu olan 'Ödül ve cezanın öğrenme açısından olumlu olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?' sorusuna katılımcıların %87,2'sinin "evet"; %12,8'inin ise "hayır" cevabını verdiği görülmüştür. "Evet" cevabını veren katılımcıların öğrencileri motive etmek, öğrencinin derse katılımını artırmak, davranışın sürekliliğini sağlamak ve istenmeyen davranış önlemek için ödül ve cezaya başvurdukları; "hayır" cevabını verenlerin ise ödül ve cezanın davranış üzerinde bir etkisi olmadığına inandıkları, cezayı eğitsel bulmadıkları, ödülün iç motivasyonu ve cezanın ahlak gelişimini olumsuz etkilediğini düşündükleri için ödül ve cezayı uygun bulmadıklarını dile getirdikleri tespit edilmiştir. Hakim ve Muntaha (2018) tarafından öğretmenlerin uyguladıkları ödül ve cezanın çeşitli yönlerden incelendiği

araştırmada öğrencilerin çabalarının yüksek puan, alkış ve olumlu ifadelerle ödüllendirildiğinde öğrenmelerinde ilerleme kaydedildiği, öğretmenlerin cezaya daha az başvurmaları durumunda ise ödül ile elde edilen kazanımların muhafazasının mümkün olduğu tespit edilmiştir. Yılmaz ve Babaoğlu (2013) tarafından yapılan çalışmada ise sınıf öğretmenlerinin ödül ve cezayı disiplini sağlama noktasında kullanmaları incelenmiş, sınıf öğretmenlerinin disiplini sağlamada ödül ve ceza faktörlerine çoğunlukla başvurdukları sonucuna ulaşmıştır. Ödül ve cezanın öğrencilerin öğrenmesi üzerindeki etkilerini araştıran çalışmalara bakıldığında bu çalışmadan elde edilen bulguları destekler nitelikte sonuçlara ulaşıldığı anlaşılmaktadır.

Derslerde ne tür cezalar kullanıldığına yönelik sorulan soruya öğretmenlerden alınan cevaplar incelendiğinde, ceza türlerinin çeşit bakımından ödüle kıyasla daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan incelemelerde öğretmenlerin ödül olarak en çok sırasıyla övgü, puan biriktirme, sembolik ve somut ödüller; ceza olarak ise en çok sırasıyla sözlü uyarı, bedensel uyarı, ev ödevi ya da yazılı ödev, puan kırmak, sınıf ya da bahçe temizliği yaptırmak ve sınıfın önünde tek ayak üzerinde bekletmek gibi cezalar kullandıkları anlaşılmıştır. Katılımcıların ödül ve ceza uygulamalarına ilişkin tespitleri incelendiğinde ise öğretmenlerin ödül ve cezanın uygulanması, türü ve sıklığı konusunda belirli bir anlayış geliştirdikleri anlaşılmıştır. Sidin'e (2020) göre en popüler ödül biçimi, öğretmenler tarafından öğrencilere sunulan sözlü ödüllerdir. Öğrenciler olumlu bir şekilde hareket ettiklerinde onları alkışlamak buna örnek olarak verilebilir. Bu alkış öğretmenin öğrencilerin başarılarından memnun olduğunu gösterir. Diğer bir sözlü ödül türü ise övgüdür. Övgü; akademik başarıyı, sportif veya grup başarılarını taltif etmek amacıyla kullanılabilir. Carton (1996) tarafından yapılan araştırmada ise ödül sisteminin akademik performansla yakından ilişkili olduğu, ödül türlerinin övgü, sembolik ödüller, somut ve etkinlik ödüllerini içerdiği belirtilmiştir. Carton'ın (1996) belirttiğine göre konu ile ilgili yapılan kapsamlı araştırmalara göre para ve jeton gibi somut ödüller öğrencilerin içsel motivasyonu baltalayarak geri bildirimde bulunma oranlarını azaltırken övgü gibi soyut ödüller içsel motivasyonu artırarak öğrencilerin geri bildirimde bulunma oranlarını artırmaktadır.

Çalışmadan elde edilen bir başka sonuç ise, öğretmenlerin ödülün motivasyonu sağlamada cezaya göre daha etkili olduğu görüşünü paylaşmalarıdır. Ödülün motivasyon üzerindeki etkileri ile ilgili olarak öğretmen görüşlerine bakıldığında bunların başarı, ilgi, dikkat ve derse katılım noktasında geliştiği; cezanın motivasyon üzerindeki etkilerine ilişkin ise öğretmen görüşlerinin istenmeyen davranışın mahiyeti, istenmeyen davranış üzerinde durularak öğrencinin istenen davranışa yönlendirilmesi ve kısmen de öz değerlendirme üzerinde yoğunlaştığı belirlenmiştir. Araştırmadan elde edilen bu sonuç ilgili alan yazınında yapılan diğer bazı çalışmalardan elde edilen sonuçları desteklerken bazıları ile örtüşmemektedir. Syahrir vd. (2023) tarafından yapılan araştırmada ödül ve cezaya dayalı öğrenme uygulamalarının öğrencilerin İngilizce öğrenme motivasyonları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre ödül ve ceza uygulamalarından sonra öğrenciler öğrenmeye daha fazla motive olmuşlardır. Bu araştırma esnasında ödül uygulamalarında öğrencilerin kendilerini iyi hissettikleri, ceza uygulamalarında ise öğrencilerin cezadan kaçınmak için görevlerini yapma konusunda daha istekli oldukları görülmüştür. Wilson ve Corpus (2001) tarafından yapılan başka bir çalışmada ise ödül ve cezanın öğrencileri daha yüksek başarıya sahip olmaları için motive etmede iyi sonuç verdiğine dair benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Fakat Hilker (1993) tarafından yapılan çalışmada motivasyon iç ve dış olmak üzere iki kısma ayrılmış ve dış motivasyonun çevreden gelen ödül ve cezalarla ortaya çıktığı belirtilmiştir. Alfie'ye (1999, 2005) göre ise içsel motivasyon temel olarak herhangi bir işin sırf kendisi sevildiği için yapılan, dışsal motivasyon ise bir amaca ulaşmak için araç olarak görülen anlamlarına gelmektedir. Dolayısıyla öğrenme süreçlerinde ödül ve cezadan kaçınılması gerekmektedir. Alfie'ye (1999, 2005) göre dışsal motivasyon içsel motivasyonun ortadan kalkmasına, dışsal motivasyon yükselirken, içsel motivasyonun aşağı inmesine neden olmakta, insanlar bir şeyi yaptıkları için ne kadar çok ödüllendirilirse, ödülü almak için yapmaları gereken şeye karşı ilgilerini o kadar kaybetmektedirler.

Çalışmada öğretmenlere yöneltilen son soruda, ödül ve ceza uygulamaları esnasında öğrencilerin vermiş oldukları tepkiler hakkında görüş alınmış ve öğretmen gözlemlerinin; öğrencilerin ödül uygulamalarında derse aktif ve isteyerek katıldıkları, öğrenme heyecanlarını yansıttıkları, memnun hissettikleri ve sorunu çözmede istekli oldukları yönünde şekillendiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmen gözlemlerine göre sınıfta ceza uygulandığında ise öğrencilerin kaygı duydukları, tedirgin oldukları, cezalandırılan davranışa odaklandıkları, korktukları, cezalandırılan davranıştan kaçındıkları ve pasif duruma geçtikleri anlaşılmaktadır. Araştırmadan elde edilen bu sonuçların, Karadaş (2020) tarafından yapılan çalışmada elde edilen sonuçlarla örtüştüğü görülmektedir. Nitekim bahsedilen çalışmada, ana-babaların kullandıkları ödül-ceza yöntemlerinin çocukların

akademik başarısı üzerindeki etkisi araştırılmış ve ödül kavramının bu noktada olumlu etkilere sahip olurken cezanın ise olumsuz etkilerinin görüldüğü vurgulanmıştır. Wu ve Chen'e (2022) göre ise eğitimde ceza kullanılabilir ama dikkatli olunmalıdır. Öğretmenler cezaya başvurdıklarında isteksizliklerini ve çaresizliklerini dile getirmelidirler. Öğrencinin cezalandırılmasındaki amaç bazı uygunsuz davranışlarının ortadan kaldırılmasıdır. Ayrıca ceza yalnız başına kullanılmamalı, öğrencileri cesaretlendirmek için ödül de kullanılmalıdır. Aksi hâlde ödül verilmeden sadece ceza verilirse öğrencilerin öz güvenleri zedelenebilir. Bu nedenle ödül ve ceza uygun şekilde birleştirilmelidir.

Kaynaklar

- Alfie, K. (1999). *Punished by rewards*. Houghton Mifflin Company, New York.
- Alfie, K. (2005). *Unconditional Parenting*. Atria Books, New York.
- Badrtale'ei, N. (1998). Reward and punishment in the upbringing of children and adolescents. *Journal Of Teacher Development*, 4, 56-59.
- Burden, P. R. (2010). *Classroom management: Creating a successful K-12 learning community*. MA: Wiley.
- Carton, J. S. (1996). The differential effects of tangible rewards and praise on intrinsic motivation: A comparison of cognitive evaluation theory and operant theory. *The Behavior Analyst*, 19(2), 237-255. <https://doi.org/10.1007/BF03393167>.
- Chen, I. (2009). *Behaviorism and developments in instructional design and technology*. In P. Rogers, G. Berg, J. Boettcher, C. Howard, L. Justice, & K. Schenk. *Encyclopedia of Distance Learning*, Second Edition (pp. 153-172). Hershey: Information Science Reference.
- Ching, G. S. (2012). Looking into the issues of rewards and punishment in students. *Int. J. Res. Stud. Psychol*, 1(2), 29-38.
- Dehkhoda, A. (1994). *Dehkhoda dictionary*. 1st Edition Of The New Volume. Tehran University Publications.
- Hakim, A.R., & Muntaha, M. (2018). *The implementation of rewards and punishments in teaching English at ninth grade students of MTSN 2 boyolali pulutan in academic year 2017/2018*. IAIN Surakarta.
- Hilker, B. J. (1993). *Toward Creating The Intrinsically Motivating Classroom: Can Students' Motivational Orientations Be Changed?* American Educational Research Association. ERIC Document Reproduction Service No. Report No. ED 359166.
- Holth, P. (2005). Two definitions of punishment. *The Behavior Analyst Today*, 6 (1), 43-47.
- Horner, R. H., & Spaulding, S. A. (2009). *Reward Psychology Of Classroom Learning, II*, 755-757. Erişim Tarihi: 08.02.2024 https://www.bdusd.org/cms_files/resources/pbismotivationandrewardsinformation.pdf
- Ilegbusi, M. I. (2013). An analysis of the role of rewards and punishment in motivating school learning. *Computing, Information Systems & Development Informatics*, 4 (1), 35-38.
- Karadaş, C. (2020). *Ana-babaların kullandıkları ödül-ceza yöntemlerinin çocukların akademik başarısı üzerindeki etkisi: Akademik erteleme ve ders çalışma sürecinin aracılık rolü*. Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özen, A., Uysal Bayrak Ş., Taşkın H., Akman, N. (2018). Çocukların ödül ve ceza algıları ile öğretmenlerin disiplin hakkındaki görüşleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 1-12.
- Öztürk, B. (2002). Sınıfta istenmeyen davranışların önlenmesi ve giderilmesi. E. Karip (Ed.). *Sınıf Yönetimi*. Pegem A Yayıncılık.
- Pirasteh, B. (2003). The effects of edward and punishment in upbringing of children. *Correctional Journal*, 19, 17-21.
- Sadık, F. (2002). İlköğretim 1. Aşama sınıf öğretmenlerinin sınıfta gözlemledikleri problem davranışlar. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(10), 1-23.
- Schilling, J. (2006). On the pragmatics of qualitative assessment: designing the process for content analysis. *European Journal Of Psychological Assessment*, 22(1), 28-37.
- Sidin, S. A. (2020). The application of reward and punishment in teaching adolescents advances in social science. *Education and Humanities Research*, 539, 251-255.
- Syahrir L, Hermansyah, S., Nadirah, N., Rasyid, R., & Sartika, S. (2023). the implementation of rewards and punishments towards students motivation in English learning. *La Ogi: English Language Journal*, 9(1), 61-69. <https://doi.org/10.55678/Loj.V9i1.840>
- Uysal, H., Akbaba Altun, S. & Akgün, E. (2010). The strategies preschool teachers use when confronted with children's undesired behaviors. *Elementary Education Online*, 9(3), 971-979.
- Uysal, H., Burçak, F., Tepetaş, G. Ş., & Akman, B. (2014). Preschool education and primary school preservice teachers' perceptions about classroom management: A metaphorical analysis. *International Journal Of Instruction*, 7(2), 165-180.

- Weber, R.P. (1990). *Basic Content Analysis*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Wilson, L. M., & Corpus, D. A. (2001). The effects of reward systems on academic performance. *Middle Sch. J.* 33(1), 56–60.
- Wu, W., & Chen, H. (2022). Educational reward and punishment and the effect of psychological intervention on adolescent depression. *Journal of Environmental And Public Health*, 39, 1-10. <https://doi.org/10.1155/2022/3919519>
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, F. & Babaoğlu, E. (2013). Sınıf öğretmenlerinin disiplini sağlamada kullandıkları ödül ve ceza yöntemleri (Şırnak ili örneği). *İlköğretim Online*, 12 (1) , 36-51.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;

Bu çalışmanın yazar/yazarları, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Birim Etik Kurulu'nun tarih 06.03.2023 sayı 03 ve karar 30 ile etik kurul izin belgesi almış olduklarını beyan etmektedir.

2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.

3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
